emaliuotų puodų dugnų fragmentai. Ši keramika datuotina XVI–XIX a. Trečiojoje menamo kultūrinio sluoksnio atkarpoje jokių radinių nerasta.

Taigi archeologiniai žvalgymai elektros kabelio trasos vietoje parodė, kad Maišiagaloje, apie 100 m ilgio Vilniaus gatvės atkarpoje, esančioje priešais bažnyčią, yra išlikęs iki 20 cm storio XVI–XIX a. kultūrinis sluoksnis.

The field survey in Vilniaus Street

An electric cable was being laid on Vilniaus Street in Maišiagala (Vilnius District) to the school that is being built. For this purpose a 250 m x 30 cm x 80 cm trench was dug alongside Vilniaus Street (Fig. 1). A 16th–19th-century cultural layer up to 20 cm thick with fragments of contemporary partly thrown and wheel thrown glazed pottery was found during the survey. The cultural layer was recorded in a segment that was about 100 m long and located opposite the existing church.

PALANGA

Džiugas Brazaitis

Turtingos sodybos Vytauto gatvėje tyrinėjimai

Palangos miesto istorinėje dalyje, sklype Vytauto g. 27 / 29 buvo numatoma statyti svečių namus, todėl prieš statybos darbus 2008 m. birželio mėnesį buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai (žr. p. 367–369). Jų metu sklypo R dalyje, palei Vytauto gatvę 1,4 m gylyje aptiktas kultūrinis sluoksnis, preliminariai datuotas XVI–XVII a. Šioje vietoje 2008 m. liepos mėnesį projektuojamų statinių vietose buvo atlikti archeologiniai tyrimai. Ištirtos 4 tarpusavyje susijungiančios perkasos, kurių bendras plotas buvo 290 m^2. Ištirtas plotas pailgas R–V kryptimi, jo plotis buvo 10 m, maksimalus ilgis siekė 30 m (1 pav.).

Viršutinį kultūrinį sluoksnį sudarė iki 60 cm storio tamsios žemės sluoksnis, kuriame dominavo radiniai, susiję su XX a. sklypo užstatymu. Tyrinėto ploto R dalyje rasta ir senesnių, XVII–XIX a. datuojamų radinių – pavienių puodyninių koklių fragmentų, buitinės keramikos ir panašiai. Ploto ŠR dalyje viršutinio kultūrinio sluoksnio apatiniame horizonte rastas plūktos aslos kraštas, kurioje buvo puodyninių koklių fragmentų. Ši asla priklausė mediniam pastatui, stovėjusiam į Š nuo tyrinėto ploto. Pastatas datuojamas XVII a.

Po viršutiniu kultūriniu sluoksniu visame tyrinėtame plote buvo supustytas smėlis, kurio storis siekė 40–70 cm. Giliau slūgsojo tamsus apatinis kultūrinis sluoksnis, kurio vidutinis storis buvo 15 cm. Apatinis kultūrinis sluoksnis buvo palyginti gerai išlikęs, niekur nepažeistas vėlesnių perkasimų. Užpustyto smėlio sluoksnis patikimai apsaugojo jį nuo vėlesnių laikotarpių priemaišų, todėl kultūriniame sluoksnyje surinkti radiniai priklauso vienam, palyginti neilgam chronologiniam laikotarpiui. Tokios išlikimo sąlygos miestų archeologijoje pasitaiko nedažnai.

Tyrinėtas plotas nepasižymėjo struktūrų gausa. Kultūrinis sluoksnis visame plote buvo tolygus, maždaug 10– 5 cm storio. Nerasta kokių nors ūkinių duobių ar kitokių didesnių perkasimų. Nukasus kultūrinį sluoksnį įžemyje, kurį sudarė drėgnas žvyras, išryškėjo 22 stulpaviečių kontūrai. Stulpaviečių skersmuo svyravo nuo 20 iki 40 cm, jos koncentravosi tyrinėto ploto R gale. Rastos ir kelių medinių

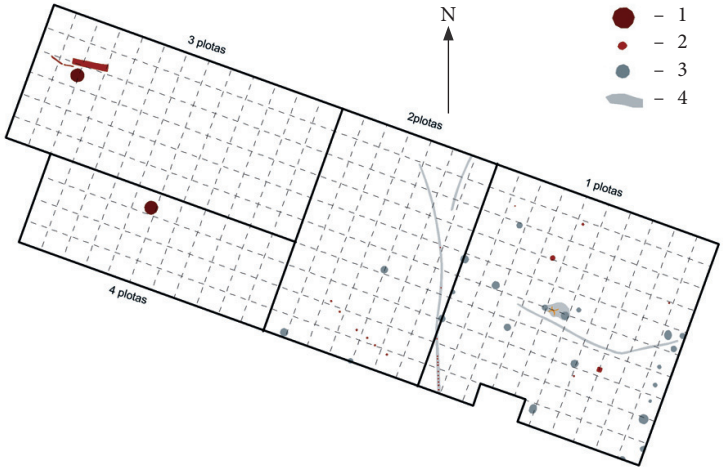

1 pav. Tyrinėto ploto planas: 1 – statinės; 2 – mediniai kuolai; 3 – stulpavietės; 4 – grioveliai ir tamsios dėmės. Dž. Brazaičio brėž.

Fig. 1. Plan of the excavated area: 1 – barrels; 2 – wooden stakes; 3 – postholes; 4 – small ditches and dark soil.

kuolų ir stulpų liekanos. Stulpavietės ir medinių kuolų liekanos kokio nors aiškesnio statinio kontūro nesudarė. Atrodo, kad tyrinėtas plotas apėmė šioje vietoje buvusios sodybos kiemą o aptiktos struktūros atsirado įvairios ūkinės veiklos metu.

Kiemą iš V pusės juosė pinučių tvora, kurios liekanos rastos plotų 1 ir 2 sandūroje. Įžemyje išryškėjusiame griovelyje atidengtos sukaltų medinių kuoliukų liekanos. Kuoliukai buvo 2–5 cm skersmens, išlikę tik tvoros P gale. Tvoroje buvo paliktas maždaug 1 m pločio praėjimas. Dar vienas griovelis kirto kiemą bendra R–V kryptimi. Jo kilmė nėra visai aiški – tai galėjo būti anksčiau demontuotos tvoros liekanos, toks griovelis galėjo susidaryti nuo šlaitinio stogo krentant lietaus vandeniui. Už tvoros buvo 6 medinių kuoliukų eilė. Tai galėjo būti parapeto arkliams pririšti liekanos. Aplink šiuos kuolus rasta monetų, dekoratyvinių apkalėlių, kurie galėjo būti pamesti sėdant ar nulipant nuo arklių.

Tyrinėto ploto V dalyje rastos įkastos 2 statinės. Pirmoji statinė buvo įkasta į jau susiformavusį užpustyto smėlio sluoksnį ir nėra susijusi su apatiniu kultūriniu sluoksniu. Šalia statinės buvusių žemės sluoksnių stratigrafija rodo, kad statinės apatinė dalis anksčiau buvusi apsemta gruntinio vandens. Atrodo, kad tokiu būdu buvo įrengtas šulinys. Antrasis panašiai įrengtas šulinys buvo tyrinėto ploto V gale. Jis funkcionavo apatinio kultūrinio sluoksnio formavimosi metu. Greta statinės rasta padėta plati medinė lenta, kad būtų patogiau prieiti prie drėgnoje vietoje įrengto šulinio.

Apatiniame kultūriniame sluoksnyje surinkta per 3000 radinių, kurie buvo daugmaž tolygiai pasiskirstę po visą tyrinėtą plotą. Dauguma jų smulkūs. Palyginti plonas ir vėlesniais laikais neužterštas kultūrinis sluoksnis leido efektyviai panaudoti metalo detektorių, todėl pavyko surinkti gana daug smulkių ir retokai pasitaikančių metalinių dirbinių. Nemažą dalį radinių galima sieti su sodybos pastatu ar pastatais. Sluoksnyje visiškai nebuvo plytų ar molio čerpių, todėl spėjama, kad sodyboje stovėjęs pastatas buvęs medinis. Jo statybai naudotos geležinės vinys plačiomis galvutėmis, kurių rasta kelios dešimtys. Pastatas buvo

2 pav. Metaliniai radiniai. Dž. Brazaičio nuotr.

Fig. 2. Metal finds.

su stikliniais langais – rasta 40 langų stiklo fragmentų, taip pat keletas švininių rėmelių stiklams įtvirtinti. Iš geriau išlikusių stiklų fragmentų galima pasakyti, kad jie buvo trikampiai arba rombiniai, nedideli – vos 6 cm pločio. Pastatas buvo apšildomas puodyninių koklių krosnimi – sluoksnyje surinkti 457 koklių fragmentai. Visi kokliai buvo labai panašūs – keturkampe anga, su pakraštėlio vidinėje pusėje suformuotu voleliu. Nedidelė dalis koklių buvo išterliota glazūra.

Buitines atliekas daugiausia sudarė molinių indų dalys (surinkti 1926 vienetai) ir gyvulių kaulai (681 vienetas). Taip pat rastos kelios odos atraižos ir kelios stiklinių butelių šukės. Keramika pagal molio masę suskirstyta į kelias grupes. Oksidacinėje aplinkoje išdegtų virimo puodų fragmentai sudarė tik 6,4 % visos keramikos, dalis puodų buvo papuošti bangelės ornamentu. Didžiąją keramikos dalį sudarė redukcinėje aplinkoje išdegtų indų fragmentai, kurių didesnė pusė buvo padengta glazūra. Vyravo rudos ir žalios spalvos glazūros, keletas indų buvo padengti geltona ar polichromine glazūra. Pagal išlikusias šukes galima pasakyti, kad didžiąją dalį indų sudarė ąsočiai, taip pat rasta kelių dubenų ir keptuvių fragmentų. Ąsočiai dažniausiai ornamentuoti tankiai išdėstytais horizontaliais grioveliais. Nemažai ąsočių buvo padaryti iš šviesiai pilkos vadinamosios akmens masės keramikos, kurios fragmentai sudarė 14 % visos keramikos. Savo forma ir ornamentika ši keramika identiška redukcinėje aplinkoje išdegtiems indams.

Rasta nemažai metalinių radinių, dalis kurių miestų kultūriniuose sluoksniuose pasitaiko retai. Aptiktas žalvarinės svarstyklių (?) lėkštutės fragmentas, arbaletinis strėlės antgalis, kelių metalinių plombų dalys. Rasti net 7 žalvariniai žiedai, kokių dažnai randama XVI–XVII a. kapuose, taip pat keletas žalvarinių apyrankių fragmentų. Nemažai rasta švininių radinių – suploto rutulio formos saga, kelios kniedės ir keli kiti radiniai, kurių paskirtis neaiški. Įdomūs nerūdijančio metalo papuošimai, primenantys sagas, kurie buvo prikniedyti prie knygų viršelio ar kažkokių kitų daiktų. Ant vieno jų pavaizduotas liūtas, kiti du papuošti augaliniais ir geometriniais ornamentais (2 pav.). Analogų šiems radiniams rasti kol kas nepavyko. Taip pat rasta geltono metalo sagtelė ir keli iš plonytės skardos pagaminti dekoratyviniai apkalėliai (3 pav.).

Apatiniame sluoksnyje rastos 3 monetos. Seniausia moneta yra varinis Žygimanto senojo denaras, kaldintas Elbinge. Moneta be datos. Tokios monetos kaldintos nuo 1530 iki 1539 m. Kita moneta yra Žygimanto Augusto sidabrinis denaras, trečioji – sidabrinis šilingas, kaldintas valdant Rygos arkivyskupui Vilhelmui Brandenburgiečiui. Visos rastosios monetos nukaldintos tarp 1530–1563 m., todėl galima teigti, kad apatinis kultūrinis sluoksnis formavosi XVI a. viduryje.

Apibendrinant tyrimų duomenis, galima konstatuoti, kad XVI a. viduryje šioje vietoje stovėjo sodyba, priklausiusi pasiturinčiam asmeniui. Nors pastato būta medinio, tačiau su stikliniais langais, kurie XVI a. buvo brangūs.

Kultūriniame sluoksnyje rasti metalo radiniai byloja, kad sodybos šeimininkas turėjo nemažai puošnių daiktų. Tyrimų metu neaptikta radinių, kurie leistų teigti, kad sodyboje gyvenę žmonės būtų vertęsi žvejyba, žemės ūkiu ar kokiu nors amatu. Greičiausiai sodyboje gyveno aukštesnį visuomeninį statusą turintis asmuo – pirklys, tarnybą einantis bajoras, dvasininkas ar panašiai. Tyrimai parodė, kad XVI a. Palanga buvo ekonomiškai stipri gyvenvietė, turėjusi prekybinių ryšių su Baltijos jūros uostais Elbingu ir Ryga.

Atsižvelgiant į tyrimų rezultatus, buvo praplėsta Palangos senamiesčio saugoma teritorija.

The excavation of a rich homestead on Vytauto Street

290 m^2 was excavated in Vytauto Street in the historic part of Palanga (Fig. 1). A surviving cultural layer, dated to the mid-16th century on the basis of coins, was found at a depth of 1.4 m. The excavated area encompasses a homestead yard, which was enclosed by a fence. A well was found to the W of the homestead. A wooden building with glass windows that was heated by a stove with 'pot-shaped' stove tiles (*Topfkacheln*) stood at the homestead. The cultural layer contained more than 3000 finds, the majority of which consisted of household pottery, stove tile fragments, and animal bones. Many metal artefacts were found including ornaments, decorative clothing accessories, and decorative parts of household items (Figs. 2–3). Judging from the discovered finds, the homestead belonged to a wealthy individual. The investigation showed that 16th century Palanga was an economically strong settlement, which had commercial ties with the Baltic Sea ports of Elbląg and Rīga.

3 pav. Geltono metalo radiniai. Dž. Brazaičio nuotr.

Fig. 3. Non-ferrous metal finds.

Giedrė Piličiauskienė

Vytauto g. 27 / 29 žvalgomieji tyrimai

2008 m. gegužės mėnesį buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai sklype Vytauto g. 27 / 29 (Palangos miestas). Šis 28 arų dydžio sklypas yra Palangos miesto P dalyje. Anksčiau jis, kaip ir gretimi sklypai archeologų nebuvo tyrinėtas, o Vytauto gatvės rekonstrukcijos metu vertingas kultūrinis sluoksnis šioje Palangos vietoje neužfiksuotas (Vlado Žulkaus 2001 m. tyrimai). Artimiausi archeologiniai radiniai buvo rasti maždaug 200 m į ŠV sklypo Vytauto g. 27/29, greta S. Daukanto gatvės. 1984 m. V. Žulkus čia perkasomis ištyrė 42 m^2 plotą ir aptiko XVI a. krosnies liekanas.

2008 m. tyrimų metu buvo iškasti 6 2x1 m dydžio ir vienas 1x1 m dydžio šurfas, rankiniu žemės grąžtu „Eijkelkamp" išgręžti 4 gręžiniai. ***Šurfas 1*** buvo iškastas sklypo PR kampe. Žemės paviršiuje buvo maždaug 10 cm juodžemio ir velėnos sluoksnis be radinių. Giliau prasidėjo ruda žvyringa žemė, kuri apie 30 cm gylyje perėjo į juodą, smėlingą sluoksnį. Šiuose sluoksniuose iki 50–55 cm gylio pasitaikė